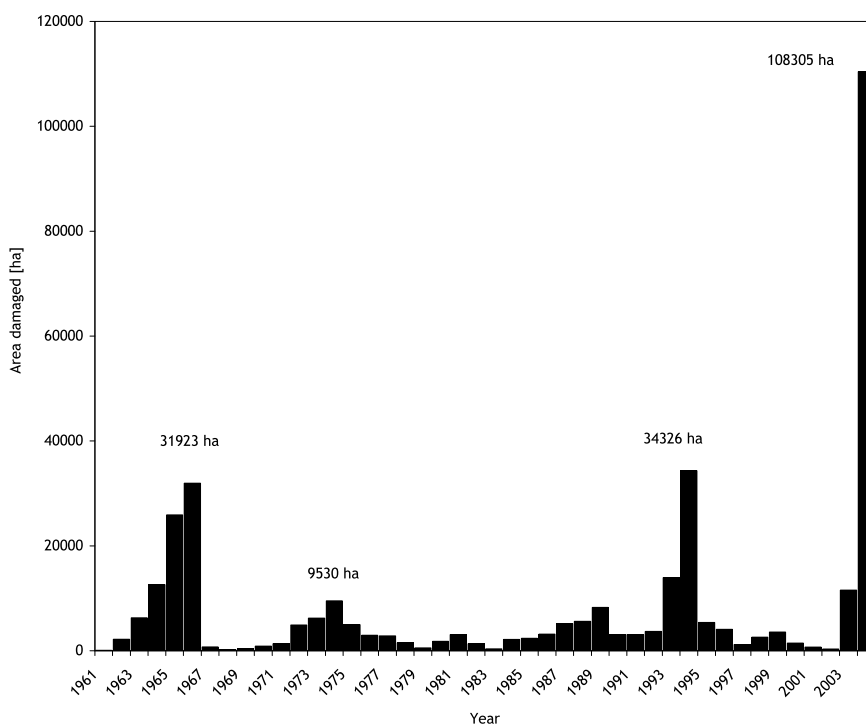


SITUÁCIA VO VÝSKYTE MNÍŠKY VEĽKOHlavej V MAĎARSKU

György CsÓKA

Úvod

86,2 % plochy maďarských lesov pokrývajú listnaté dreviny. Väčšina týchto druhov drevín, s niekoľkými výnimkami (rod *Fraxinus*) tvorí potenciálnu primárnu alebo sekundárnu potravu mnišky veľkohlavej. Kalamitu mnišky veľkohlavej môžeme nájsť s rozdielnou intenzitou vo všetkých častiach Maďarska. Ročný priemer poškodenej plochy v rokoch 1961-2004 je okolo 8 000 hektárov.



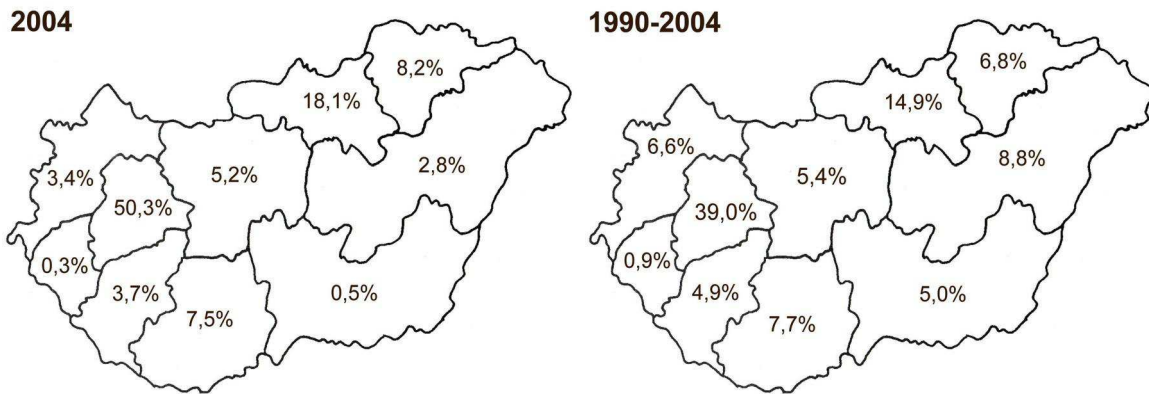
Obr. 1 Plocha poškodenia mniškou veľkohlavou medzi rokmi 1961 a 2004 v Maďarsku

Časový priebeh poškodenia mniškou veľkohlavou v Maďarsku

Posledná veľká kalamita pred rokom 2004 bola v roku 1996, keď bolo v Maďarsku napadnutých 34 000 ha lesov (obr. 1). Poškodená plocha v roku 2004 však predstavuje trojnásobok predošlej rekordnej kalamity.

Geografický popis poškodenia lesov mniškou veľkohlavou v Maďarsku

Najdôležitejšia a najväčšia kalamita sa nachádza vo Veszprémskom kraji (severne od jazera Balaton). Zatiaľ čo tento kraj reprezentuje menej ako 8 % lesnatosti Maďarska, viac ako polovica poškodenej plochy z roku 2004 sa vyskytla práve v tomto regióne a 39 % z celkovej kalamity v období medzi rokmi 1990-2004 bolo zaznamenaných taktiež tu (obr. 2). Tento región má v rámci Maďarska vysokú lesnatosť (29,2 %). Podiel duba cerového - *Quercus cerris* (preferovanej dreviny mnišky v Maďarsku) je tu vysoký (25 %). Bežne konzumované dreviny (primárni hostitelia) tvoria viac ako 50 % podiel zo všetkých poškodených drevín.



Obr. 2 Geografická schéma poškodenia mniškou veľkohlavou v Maďarsku

Situácia v roku 2004

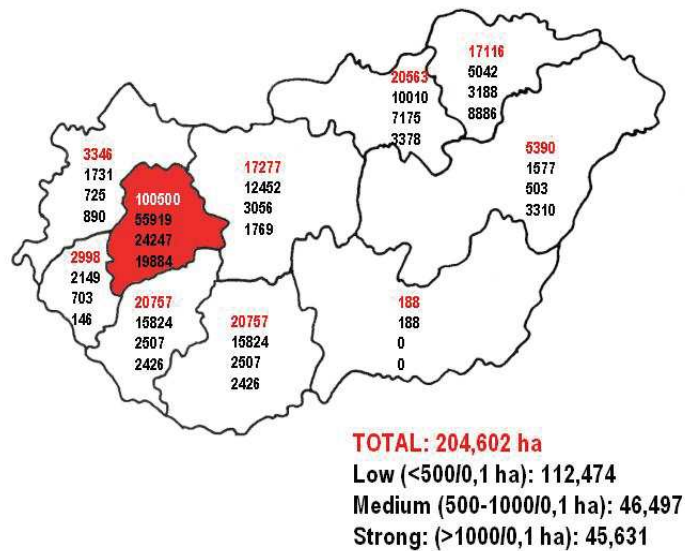
Suchá a teplá perióda s vrcholom v roku 2003 zjavne odštartovala kalamitu mnišky veľkohlavej. Po veľmi malom poškodení v roku 2002 (len 337 hektárov plochy porastov), krivka poškodenia prudko stúpla a v roku 2003 dosiahla hodnotu 11 580 ha.

Kontrola znášok v zime 2003/2004 (vysoká hustota vaječných znášok bola vykazovaná na ploche asi 35 000 ha) už predpovedala rekordné poškodenie pre rok 2004. V tomto roku navzdory studenému a daždivému aprílu a máju, poškodenie mniškou prekročilo všetky očakávania a škodca zapríčinil defoliáciu na ploche 114 000 ha lesov. Takmer 70 % celkovej poškodenej výmery, vrátane plochy 26 000 ha úplnej defoliácie, bolo opäť nahlásené z Veszprémskeho regiónu. To znamená, že viac ako jedna polovica lesov tohto vysoko lesnatého regiónu (29,2 % lesnatosť) bola postihnutá určitým stupňom defoliácie zapríčinenej mniškou veľkohlavou. Neočakávanej expanzii na severe iste dopomohli často sa opakujúce, silné južné vetry vyskytujúce sa koncom apríla a začiatkom mája. Poškodzovanou drevinou bol buk, topoľ, vrbá, ba dokonca i ihličnaté dreviny. Kalamita sa potom v centre zrútila, hlavne z dôvodu nedostatku potravy, no niektoré populácie sa posunuli vplyvom vetra ďalej i na veľké vzdialenosti (niekedy aj desať kilometrov) a zdajú sa byť zdravé a životaschopné.

Nový a dramatický stav kalamity mnišky veľkohlavej sa dostáva do konfliktu s verejnou. Larvy prichádzajú v obrovských počtoch na vidiek a do miest a spôsobujú vážne verejné znepokojenie. Premnoženie spôsobilo veľký záujem verejnosti a médií, kalamita sa stala reálnym politickým problémom. Rozvinula sa vážna debata (umocnená všetkými možnými extrémami) o nutnosti obranných opatrení. Vážnosť opatrení narastá vzhľadom na výskyt kalamity v chránených územiach. Opatrenia boli robené na ploche 6 000 hektárov, hlavne na severnom pobreží jazera Balaton.

Odhad na rok 2005

Podľa kontroly vaječných znášok v jeseni 2004, je viac ako 200 tisíc hektárov lesov napadnutých vajčkami mnišky veľkohlavej v rôznych úrovniach (obr. 3). Podľa predpovedí, úroveň poškodenia v roku 2005 bude pravdepodobne rovnaká ako v roku 2004.



Obr. 3 Výsledok kontroly vaječných znášok mnišky veľkohlavej v jeseni 2004



Obr. 4 Početné znášky mnišky veľkohlavej na buku

Novou skutočnosťou je, že znáškami je husto zamorená i veľká plocha bukových porastov v Bakonských horách (obr. 4). Dĺžku obdobia defoliácie bukových lesov je len veľmi ťažko predvídať. Môžeme však predpokladať, že buk bude znášať poškodenie lepšie ako dub.

Dr. György CsÓKA

*Hungarian Forest Research Institute
 Department of Forest Protection
 e-mail: gycsoka@mail.datanet.hu*